

การศึกษาภาษาบาลีเพื่อสร้างศาสนทายาทกับการดำรงอยู่
ของพระพุทธศาสนา*

THE STUDY OF PALI LANGUAGE TO CREATE RELIGIOUS HEIRS
AND MAINTAIN BUDDHISM

สุทธิพงษ์ เสมสูงเนิน*

Sutthipong Samsungnoen*

สมาคมพุทธบริษัทใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร

The Association of Buddhists under the umbrella of the Buddha, Thailand

*Corresponding Author E-mail: Spt.office63@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของการศึกษาภาษาบาลี 2) ศึกษาความสำคัญของการศึกษาภาษาบาลี และ 3) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาผ่านภาษาบาลี โดยผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ประโยชน์และความสำคัญของการศึกษาภาษาบาลีเพื่อสร้างศาสนทายาทกับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา โดยกล่าวถึงความเป็นมาของประวัติการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ความหมายของคำว่า การศึกษา และภาษาบาลี คืออะไรทำไมคณะสงฆ์ไทยถึงให้ความสำคัญของการศึกษาภาษาบาลี และท้ายที่สุดเพราะเหตุใดภาษาบาลีจึงเป็นภาษาในการสร้างศาสนทายาทที่ดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ภาษามคธ เป็นที่นิยมหรือรู้จักกันในหมู่คนไทยเรียกว่า ภาษาบาลี เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นภาษาที่สาวกจาริกร่ำเรียนเรียงร้อยเป็นพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ พระไตรปิฎก แต่ภาษาบาลีไม่มีตัวอักษรเป็นของตนเองจึงยากที่จะศึกษา เมื่อเข้าไปหรืออยู่ในภาษาใดก็ใช้ภาษานั้น ในปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยมีสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบหลักได้เปิดสอบบาลีสนามหลวงเป็นประจำทุกปีถือเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ไทย ด้านคันถธุระ トラบโดที่พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาพระบาลี トラบนั้นพระศาสนายังมั่นคงอยู่ และยังสามารถอำนวยความสะดวกให้เกิดแก่มหาชนได้เป็นจำนวนมาก การศึกษาเล่าเรียนพระบาลีคือปริยัตินั้น ถือว่าเป็นรากเหง้าที่สำคัญของการดำรงอยู่แห่งพระศาสนา โดยมีศาสนทายาทผู้เล่าเรียนเขียนอ่านที่แตกฉานในภาษาบาลีเป็นกำลังหลัก

คำสำคัญ: การศึกษา, ภาษาบาลี, ศาสนทายาท, พระพุทธศาสนา

* Received June 14, 2024; Revised December 18, 2024; Accepted December 12, 2024

ABSTRACT

This article aimed to study 1) the history of Pali language studies, 2) the importance of studying the Pali language, and 3) the existence of Buddhism through the Pali language. The author analyzed the benefits and importance of studying the Pali language to establish religious successors and maintain the presence of Buddhism. The article discussed the history of studying the Pali Dharma texts and explored what "education" means and the Pali language. It also examined why the Thai Sangha emphasizes and values the study of Pali and why Pali is a language associated with developing successors to sustain Buddhism. Magadhi, commonly known among the Thai people as the Pali language, is the language the Buddha chose to use to propagate Buddhism. It is also the language in which the disciples inscribed and compiled the Buddhist scriptures, known as the Tripitaka. However, Pali does not have its own unique script, making it challenging to study. When it accesses any language, it only has to use the script of that language to study. Currently, the study of the Pali language in the Dharma schools, overseen by the Pali Sanam Luang Headquarters Office, involves holding the Pali Exam each year. This is one of the main objectives of the Thai Sangha in terms of scriptural study (Ganthadhura). As long as monks, novices, laymen, and laywomen continue to focus on studying the Pali texts, the religion will remain stable and can bring great happiness to many people. The study of Pali is considered a crucial foundation for the existence of Buddhism, with successors who are well-versed in reading and writing the Pali language being the main force.

Keywords: Education, Pali language, Religious successors, Buddhism

บทนำ

ภาษาบาลี หรือที่รู้จักในชื่อภาษามาคธี มีต้นกำเนิดมาจากชนชาวแคว้นมคธ หรือชาวอารยัน (อริยกะ) เข้ามาก่อตั้งถิ่นฐานขึ้นในชมพูทวีป ซึ่งเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมของชาวอารยัน จึงมีอิทธิพลต่อชนชาวพื้นเมือง (มิลักขะ) และมีบทบาทเป็นอันมาก คือ เรื่องของภาษา เพราะภาษาถือว่าเป็นวัจนภาษาทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารติดต่อซึ่งกันและกัน ภาษาบาลีจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้สำหรับเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ให้ได้บรรลุมรรคผลสุนิพพาน และเป็นภาษาที่พระมหากัสสปะใช้ทรงจำเพื่อก่ายทอดพระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก และเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอุปบัติขึ้นในชมพูทวีป หรือประเทศอินเดีย ท่ามกลางเจ้าลัทธิทั้งหลาย

ในสมัยนั้น หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้แล้ว ดังคำบาลีว่า สาทัง สะพัญชนะนัง เภวะละ परिบุญณัง परिสุตัง พรีหมะจะรียัง ปะกาเสสิ ทรงประกาศพรหมจรรย์ คือแบบแห่งการปฏิบัติอันประเสริฐ บริสุทธิ บริบูรณ์ สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถ (คำอธิบาย) พร้อมทั้งพยัญชนะ (หัวข้อ) ในประเทศอินเดียด้วยภาษาบาลี ด้วยเหตุนี้ภาษาบาลีจึงได้รับเกียรติและได้รับการยกย่อง โดยเฉพาะการศึกษาพระสัทธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จำต้องศึกษาใน 3 ประการ เช่น ปริยัติสัทธรรม หมายถึง สัทธรรม คือ คำสั่งสอนจะต้องเล่าเรียน ได้แก่ พุทธพจน์ เป็นการศึกษาทงถุขฎฐิ คือ การศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้เป็นพื้นฐานโดยแจ่มแจ้งเสียก่อนว่า คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอะไรบ้าง ถ้าจะนำมาปฏิบัติจะอย่างไร และเมื่อปฏิบัติแล้วจะได้ผลอย่างไร (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2531)

การศึกษาภาษาบาลีจึงเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยมีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่มีความสามารถในการเข้าใจ และตีความคำสั่งสอนจากต้นฉบับได้อย่างถูกต้อง การมีความรู้ในภาษาบาลีจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป ดังนั้น ภาษาบาลีจึงมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารและจารึกคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันคำสั่งสอนเหล่านี้ได้รวบรวมเป็นคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสั่งสอนที่สำคัญยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะต้องสร้างปราชญ์ทางภาษาบาลีทำหน้าที่อบรม สั่งสอน และเผยแผ่พุทธวจนะแก่เวไนยสัตว์ให้เข้าถึงในพระสัทธรรมนั้น ทั้งนี้ ภาษาใด ย่อมรักษาไว้ ซึ่งพระพุทธพจน์ เหตุนี้ภาษานั้นชื่อว่า บาลี ด้วยเหตุปัจจัยเป็นเช่นนี้การศึกษาภาษาบาลีเพื่อสร้างศาสนทายาทกับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ประวัติความเป็นมาของการศึกษาภาษาบาลี

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาในภาคภาษาบาลี ซึ่งเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมที่มีมาแต่โบราณ เนื่องด้วยว่า พระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในโบราณนั้นนิยมจารึกด้วยภาษาบาลี คณะสงฆ์จึงจัดให้มีการเรียนการสอนในภาคภาษาบาลี เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร มีความรู้ ความเข้าใจภาษาบาลี อย่างถ่องแท้ กว้างขวางและลึกซึ้ง เพราะความรู้ภาษาบาลีเป็นเสมือนหนึ่งกุญแจไขพระไตรปิฎกเพื่อศึกษาคำสอนขององค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า และก่อกำเนิดว่าในยุคสมัยต้น ๆ ที่คณะสงฆ์จัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรม ยังไม่ได้กำหนดหนังสือเรียนที่เป็นภาษาไทย อีกทั้งคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาไทยก็ยังไม่แพร่หลาย จึงปรากฏว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยนั้น มีเฉพาะแผนกบาลี โดยกำหนดระดับการศึกษาไว้ 3 ชั้น คือ ชั้นบาลีเปรียญตรี ชั้นบาลีเปรียญโท และชั้นบาลีเปรียญเอก และการสอบความรู้อันเป็นการวัดผลการเรียนเพื่อเลื่อนชั้นประโยค ที่เรียกว่า “สอบความรู้บาลีสนามหลวง” ก็ใช้วิธีสอบแปลด้วยปากเปล่าต่อหน้าคณะกรรมการ เมื่อพระภิกษุ สามเณรรูปใด สามารถแปลสอบผ่านประโยคบาลีได้ในระดับ

ชั้นที่คณะกรรมการกำหนดก็จะได้เป็นบาเรียนตามภูมิรู้ในชั้นนั้น ๆ โดยการสอบความรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลียังคงใช้วิธีสอบแปลด้วยปากเปล่า เป็นลำดับมาจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2459 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453-2468) จึงได้ยกเลิกการสอบความรู้บาลีด้วย

ในปี พ.ศ. 2506 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายได้จัดการศึกษาบาลีศึกษาขึ้น โดยจัดให้กลุ่มเป้าหมาย คือ แม่ชี มีทั้งหมด 9 ชั้น ใช้หลักสูตรเดียวกับพระสงฆ์ และสามารถเรียนร่วมกับพระสงฆ์ได้ มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นเพียงสถานที่จัดสอบและรับรองผลการศึกษาบาลีของแม่ชีเท่านั้น ไม่ได้อยู่ในกำกับของแม่กองบาลีของมหาเถรสมาคมเหมือนการศึกษาของคณะสงฆ์ ดังนั้นแม่ชีจึงไม่ได้สอบรวมกับพระสงฆ์ แม่ชีที่เรียนบาลีรุ่นแรกมีจำนวน 12 รูป ใน 12 รูปนั้น ไม่มีแม่ชีที่เรียนสำเร็จตามหลักสูตรบาลีชั้นที่ 9 มีเพียงแม่ชีที่สอบผ่านบาลีชั้นที่ 6 เท่านั้น ในปี พ.ศ. 2529 มีแม่ชีสำเร็จบาลี ชั้นที่ 9 เพียง 1 รูปเท่านั้น นับเป็นเวลา 23 ปีจึงมีแม่ชีสำเร็จการศึกษา หลังจากนั้นแม่ชีสำเร็จบาลีศึกษา 9 ประโยค อย่างมากที่สุดปีละ 2 รูปเท่านั้นตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง 2554 รวมเวลา 49 ปี ปัจจุบันมีแม่ชีสำเร็จบาลีศึกษา 9 ประโยค ในประเทศไทยรวมทั้งหมด 20 รูป

มหามกุฏราชวิทยาลัยรับรองการศึกษาบาลีของแม่ชีด้วยการออกประกาศนียบัตรและพัดเกียรติยศให้เป็นไปตามแบบคณะสงฆ์ แต่การมอบประกาศนียบัตรและพัดเกียรติยศของแม่ชี มีความแตกต่างกัน มีรายละเอียดดังนี้ บาลีศึกษา 3 บาลีศึกษา 6 และบาลีศึกษา 9 ได้รับพัดเกียรติยศ พร้อมประกาศนียบัตร ใน 3 ประเภทนี้ มีส่วนแตกต่างคือ บาลีศึกษา 3 และ 6 นั้น รับประกาศนียบัตรและพัดเกียรติยศจากสมเด็จพระสังฆราช สำหรับบาลีศึกษา 9 ได้รับพัดเกียรติยศจากพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชทินนิตตามาตุ พระองค์เสด็จประทานพัดเกียรติยศแก่แม่ชีที่สำเร็จบาลีศึกษา 9 ประโยค ครั้งแรกในประวัติศาสตร์แห่งการศึกษาภาษาบาลีของแม่ชีไทยใน พ.ศ. 2529 ที่ตึกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในส่วนของบาลีศึกษา 1-2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 รับเฉพาะประกาศนียบัตรจากสมเด็จพระสังฆราชหรือผู้แทนสมเด็จพระสังฆราช ถึงแม่แม่ชีจะได้รับการศึกษาภาษาบาลีเหมือนพระภิกษุสามเณร แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่ไม่เหมือนกันคือ ภิกษุสามเณรที่เรียนจบประโยค 9 นั้น ได้รับนิยัตยภัตร (เงินเดือน) จากรัฐบาลโดยผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำหรับแม่ชีที่จบบาลีศึกษา 9 ประโยค ไม่ได้รับนิยัตยภัตรเช่นนั้น ทั้งนี้ เพราะการศึกษาภาษาบาลีของคณะสงฆ์ได้รับการรับรองโดยมีพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2527 ในมาตรา 3 ว่า “วิชาการพระพุทธศาสนาหมายความว่า วิชาการซึ่งจัดให้พระภิกษุสามเณรศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีสันามหลวง” ในช่วงที่มีพระราชบัญญัติรับรองการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น แม่ชีได้รวมกันก่อตั้งมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทยแล้ว

ใน พ.ศ. 2543 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้รับรองการศึกษภาษาบาลีของแม่ชี เป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรของมหาวิทยาลัยให้ผู้เรียนมีวุฒิสอดคล้องกับการศึกษา

ภาษาบาลีของคณะสงฆ์ ผู้สำเร็จการศึกษาบาลี 5 ประโยค เข้าเรียนต่อในระดับปริญญาตรี ผู้สำเร็จการศึกษาภาษาบาลี 9 ประโยค เข้าเรียนต่อในระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ได้สนับสนุนการเรียนการสอนภาษาบาลีให้แก่แม่ชีโดยใช้หลักสูตรเหมือนของพระสงฆ์ทุกประการ ให้ใช้อักษรย่อ บ.ศ. ซึ่งมาจากคำเต็มว่า “บาลีศึกษา” เช่น “บาลีศึกษา 3” เป็นต้น การศึกษาภาษาบาลีของแม่ชีไทยนั้น เรียนสำนักเรียนเดียวกับพระสงฆ์ แม่ชีอยู่ในจังหวัดใดก็เรียนร่วมกับพระสงฆ์ อาจารย์สอนเป็นพระสงฆ์ หลักสูตรเดียวกับพระสงฆ์ เพียงแต่สอบคนละแห่งเท่านั้น (กองพุทธศาสนศึกษา, 2564)

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกภาษาบาลี เป็นพระราชภาระของพระมหากษัตริย์ ทรงจัดให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนตามกำลังสติปัญญา สืบเนื่องเป็นพระราชกรณียกิจมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนับแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงรับพระราชภาระอยู่โดยสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 2 คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นอกจากพระองค์จะทรงมีพระราชดำริให้สมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดพระเชตุพนฯ จัดพิธีวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2360 แล้ว ยังทรงโปรดให้สมเด็จพระสังฆราช ขยายหลักสูตรบาลีจากบาลีเรียนตรี โท เอก ซึ่งสืบเนื่องมาจากกรุงศรีอยุธยาเป็นเปรียญ 9 ประโยค ยังคงสืบเนื่องมาจนบัดนี้ สมเด็จพระสังฆราช (มี) สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2362 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ตอนปลาย พระองค์ทรงปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ ทรงจัดตั้ง กระทรวง ทบวง กรม ในส่วนกลาง ตลอดถึงมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านในส่วนภูมิภาคแล้ว พระองค์ทรงปรึกษากับคณะสงฆ์ขอให้แบ่งพระราชภารกิจในการจัดการศึกษาโดยตลอด โดยทรงพระกรุณามอบหมายให้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำเนินการ

ก่อน พ.ศ. 2469 การสอบพระปริยัติธรรมแผนกภาษาบาลี ผู้ที่เข้าสอบต้องเข้าสอบต่อหน้า คณะกรรมการภายในพระบรมมหาราชวัง ต่อหน้าพระที่นั่ง ด้วยการจับสลากและเข้าไปแปลด้วยปากเปล่าทีละรูป ซึ่งเรียกกันติดปากจนทุกวันนี้ว่า “สมัยแปลด้วยปาก” จะสอบได้หรือไม่ได้ คณะกรรมการตัดสินให้คะแนนรู้ผลกันในวันนั้น ผู้ที่สอบได้จะได้รับพระราชทานรางวัลไตรจักรพรร ซึ่งเป็นของมีค่ามากในสมัยนั้น นับเป็นเกียรติประวัติแก่ผู้ที่สอบได้เป็นอย่างดี

ในระหว่าง พ.ศ. 2454 ถึง พ.ศ. 2468 มีผู้สอบได้ ป.ธ.9 หลายรูป แต่ยังไม่พบหลักฐานเลยว่าผู้ใดสอบได้เมื่อ พ.ศ. ไต่บ้าง นับแต่ พ.ศ. 2469 เป็นต้นมา ทางคณะสงฆ์ได้กำหนดวิธีการสอบขึ้นใหม่ โดยใช้วิธีสอบแบบข้อเขียนแทนการแปลด้วยปากเปล่าและเพิ่มเป็น 3 วิชาคือ

1. วิชาเขียนไทยเป็นมคอ ออกข้อสอบเป็นภาษาไทยล้วน สดแล้วแต่กรรมการจะกำหนดให้ นักเรียนเขียนตอบเป็นภาษามคอ
2. วิชาแปลไทยเป็นมคอ ข้อสอบแปลมาจากภาษามคอเป็นภาษาไทย ให้ตอบเป็นภาษามคอ

3. วิชาวแปลมครเป็นไทย ออกข้อสอบเป็นภาษามคร ให้ตอบเป็นภาษาไทย ทั้งสามวิชานี้ยังคงใช้อยู่ตลอดมาจนทุกวันนี้

นับแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2451) เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. 2502 นับเป็นเวลาถึง 51 ปี ในระหว่างนี้ไม่ปรากฏว่าสามเณรรูปใดสอบได้ ป.ธ.9 เลย มาปรากฏเมื่อ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา มีผู้สอบได้ ป.ธ.9 แต่ครั้งยังเป็นสามเณรหลายรูป ในสมัยการสอบด้วยข้อเขียนระยะต้น ๆ ผู้ที่สอบได้ตั้งแต่เปรียญธรรม 3 ประโยคถึง 9 ประโยค ยังคงเข้ารับพระราชทานประกาศนียบัตร พดยศเปรียญ และไตรจีวร ในพระบรมมหาราชวัง โดยกำหนดวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 หรือก่อนวันวิสาขบูชา 1 วัน เป็นประจำทุกปี เรียกว่า “วันทรงตั้งพระเปรียญ” ซึ่งยังคงถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ พระภิกษุที่สอบได้ประโยค ป.ธ.3 แล้ว ถ้ายังไม่ผ่านพ้นวันทรงตั้งพระเปรียญจะใช้คำนำหน้าชื่อตัวเองว่า “พระมหา” ยังไม่ได้ ต่อเมื่อผ่านพ้นวันนั้นไปแล้ว แม้จะไม่ได้เข้ารับการทรงตั้งโดยตรงก็ย่อมมีสิทธิ์จะใช้คำว่า “พระมหา” นำหน้าชื่อได้ ในขณะที่ยังไม่ถึงวันทรงตั้งนั้นให้คงใช้เช่นเดียวกับสามเณร คือ ใช้คำว่า “เปรียญ” ตามหลังชื่อของตนไปก่อนนั้น เช่น พระภิกษุ ก. เปรียญ เป็นต้น ครั้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2488 เป็นต้นมา มีพระภิกษุสามเณรเข้ารับการศึกษาและสอบได้มากขึ้น ทรงมีพระราชภาระมากขึ้น จึงทรงมอบหมายพระราชภาระการทรงตั้งพระเปรียญถวายสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้ทรงดำเนินการแทนพระองค์ ยกเว้นเฉพาะผู้ที่สอบได้ ป.ธ.6 และ ป.ธ.9 ยังโปรดให้เข้ารับพระราชทานประกาศนียบัตรและปริญญาบัตร พดยศเปรียญ และผ้าไตรจีวร ในพระบรมมหาราชวังเหมือนดังเดิมทุกประการ และยังคงอุปถัมภ์โปรดให้รถหลวงนำส่งเฉพาะผู้ที่สอบได้ ป.ธ.9 มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ (วิจิตร สมบัติบริบูรณ์, ม.ป.ป)

ความสำคัญของการศึกษาภาษาบาลี

เจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร ประธานกรรมการอบรมประชาชนกลาง (อ.ป.ก.) ในฐานะเจ้าสำนักเรียนวัดพระเชตุพนฯ เมตตาปรารภธรรม เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณของการศึกษาพระบาลี ในการเปิดสอบบาลีสนามหลวง ชั้นประโยค ป.ธ.5 (ส่วนภูมิภาค) และบาลีศึกษาชั้นประโยค บ.ศ.4 ณ สนามสอบวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร ความตอนหนึ่งว่า

“งานการศึกษาเป็นงานหลักของคณะสงฆ์ไทย มี 2 ประการ คือ คันถธุระ และ วิปัสสนาธุระ トラバใดพระภิกษุสามเณรยังให้ความสำคัญงานหลักทั้ง 2 ประการนี้ トラバนั้นพระศาสนายังมั่นคงอยู่ และยังสามรถถ่านวยประโยชน์สุขให้เกิดแก่หมู่ชนได้ การศึกษาเล่าเรียนพระบาลีคือปริยัตินั้น ถือว่าเป็นรากเหง้าที่สำคัญของการดำรงอยู่แห่งพระศาสนา ดังข้อความที่ปรากฏในอรรถกถาอังคตตริณายว่า “เมื่อปริยัติ คือการศึกษาเล่าเรียนพระบาลีไม่มี ปฏิเวธ คือผลของการปฏิบัติก็ไม่มี เมื่อปริยัติคือการศึกษาเล่าเรียนพระบาลี ยังมีอยู่ ปฏิเวธผลของการปฏิบัติ จะไม่มีก็ไม่ได้”

พระบาลีจึงเป็นภาษาพระพุทธศาสนา ที่มีความพิเศษ 3 ประการ

ประการที่ 1 ความศักดิ์สิทธิ์ ความขลัง ความมีพลังส่งเสริมชีวิตให้มีความศักดิ์สิทธิ์

ประการที่ 2 บาลีเป็นอุปกรณ์ในการเรียนศาสตร์อื่น ๆ ได้ดี ให้เกิดความแตกฉานและสร้างความเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์กว่าบัณฑิตที่จบการศึกษาสาขาอื่น ๆ ความรู้ภาษาบาลีที่ลึกซึ้งเมื่อศึกษาเนื้อหาของศาสตร์ใด ๆ ย่อมเกิดความรู้และเข้าใจลึกซึ้งจนถึงขั้นแตกฉาน

ประการที่ 3 การสอบได้บาลีแต่ละชั้นก่อให้เกิดปราโมทย์ ปิติ ปัสสัทธิ และสุข สร้างคุณภาพชีวิต เสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

คณะสงฆ์ไทยจึงมีถือหลักว่า สร้างศาสนทายาทด้วยบาลีปริยัติ ได้ศาสนทายาทสมบูรณ์ อารมณ์เป็นสมณะสมบูรณ์ ประชาชนด้านพระพุทธศาสนาเกิดจากการเรียนบาลีปริยัติ การใช้บาลีปริยัติสร้างศาสนทายาท จึงเป็นนโยบายอันสำคัญของคณะสงฆ์ไทย

ความเป็นระบบและลุ่มลึกซับซ้อนของหลักบาลีไวยากรณ์ ทำให้ภาษาบาลีมีความศักดิ์สิทธิ์ สละสลวย ให้ความหมายดีงามเป็นสิริมงคล ก่อให้เกิดศรัทธาทั้งแก่ผู้เรียนและผู้อ่านที่สำคัญช่วยธำรงรักษาวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่คู่ชาติไทย สืบต่อมา การที่พระภิกษุสามเณรยังให้ความสนใจการศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ การสอบเป็นเครื่องแสดงออกถึงการวัดผลทางการศึกษา การสอบผ่านหรือไม่ผ่านย่อมเป็นเครื่องแสดงผลการศึกษาวิธีหนึ่ง (พระสุธีวรปริภาณ, 2565)

ความหมายของคำว่า การศึกษา คืออะไร

คำว่า “ศึกษา” รากศัพท์มาจากภาษาบาลีสันสกฤตว่า “ศึกษา” ส่วนภาษาบาลีใช้คำว่า “สิกขา” เมื่อแยกศัพท์ออกมาจากคำว่า สิกขา ประกอบด้วย สะ + อิกขะ + อา สะ ในภาษาบาลี แปลว่า ตัวเอง อิกขะ แปลว่า มอง พิจารณา เห็น คำว่า สิกขา มีรูปวิเคราะห์ตามหลักบาลีไวยากรณ์ 5 รูป (อบรม สิบนิบาล และคณะ, 2522) ต่อไปนี้

1. สห ปญญา ย อิกขติติ สิกขา ธรรมชาติโดยย่อเห็นพร้อมด้วยปัญญาธรรมชาตินั้น ชื่อว่า การศึกษา

2. สย อิกขติติ สิกขา ธรรมชาติโดยย่อเห็นเอง ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า การศึกษา

3. สก อิกขติติ สิกขา ธรรมชาติโดยย่อเห็นซึ่งตนเอง ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า การศึกษา

4. สม อิกขติติ สิกขา ธรรมชาติโดยย่อเห็นเท่าทัน ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า การศึกษา

5. สนต อิกขติติ สิกขา ธรรมชาติโดยย่อเห็นซึ่งสิ่งที่มีอยู่ ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า การศึกษา

คำว่า “การศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

สรุปได้ว่า การศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบโดยการฝึกฝนให้เห็นตามความเป็นจริง

ความหมายของคำว่า ภาษาบาลี คืออะไร

คำว่า “บาลี” ที่ใช้ในภาษาไทย ตรงกับภาษาบาลีคำว่า “ปาฬี” (อักษรโรมัน: Pali) “ปาฬี” สำเร็จรูปมาจากศัพท์ว่า “पाल” ธาตุ แปลว่า “รักษา” ลง ณี ปัจจัยในนามกิตก์ ปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ ให้ลบ ณ ทิ้งเสีย เมื่อประกอบกันจึงมีรูปเป็น “ปาฬี หรือคำไทย เรียกว่า บาลี” หมายถึง ภาษาที่รักษาพระพุทธพจน์เอาไว้ ซึ่งมีรูปวิเคราะห์ว่า “พุทธวจน ปาเลตติ ปาฬี” แปลว่า “ภาษาใด ย่อมรักษาไว้ ซึ่งพระพุทธพจน์ เหตุนั้นภาษานั้นชื่อว่า ปาฬี ๆ แปลว่า ภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ พระพุทธโฆสะ พระอรธกถาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท นำคำว่า “บาลี” มาใช้เป็นชื่อภาษาหนึ่งโดยเห็นว่าเป็นภาษาที่รักษาพุทธพจน์ ซึ่งปัจจุบัน เมื่อใช้คำว่า “บาลี” จะหมายถึงตัวพระพุทธพจน์ ส่วนนักปราชญ์ทางภาษาบาลีจะใช้คำว่า “ปาลิภาษา” เมื่อต้องการเน้นในตัวภาษา (พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน, 2534)

สรุปได้ว่า ภาษาบาลี คือ ภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ กล่าวคือ หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระศาสดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งถูกรวบรวมเรียบเรียงแต่งไว้เป็นชั้นคัมภีร์ เรียกว่า พระไตรปิฎก ที่ปรากฏในปัจจุบันนี้

ความหมายของคำว่า ศาสนทายาท คืออะไร

ศาสนทายาท มาจากคำว่า ศาสน + ทายาท ได้เป็นศาสนทายาท คำว่า ศาสน แปลว่า คำสอน หรือศาสนาในความหมายทั่วไป ส่วนคำว่า ทายาท แปลว่า ผู้สืบทอด ผู้สืบทอด ดังนั้น ศาสนทายาท จึงหมายถึง ผู้สืบทอด หรือผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ศาสนทายาท หมายถึง วัยรุ่นชายที่เข้ามาบรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา เถรวาทมีอายุยังไม่ถึง 20 ปีบริบูรณ์ ซึ่งจะต้องศึกษาเล่าเรียนตามหลักไตรสิกขา (บัญญัติพุทธ นาค มุจลินท์ และคณะ, 2557)

ศาสนทายาท หมายถึง ผู้รับภาระหน้าที่ด้านพระศาสนาจะต้องบริหารกิจการพระศาสนาให้ดำเนินต่อไป ภิกษุและสามเณรในพระศาสนานี้มีกิจธุระอันใดที่จำต้องปฏิบัติ ผู้ได้ชื่อว่า “ศาสนทายาท” จำต้องปฏิบัติกิจอันนั้น (สุทธิพงศ์ เสมสูงเนิน, 2567)

สรุปได้ว่า ศาสนทายาท คือ ผู้ธำรงรักษาพระพุทธศาสนาด้วยการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และสั่งสอนสืบต่อกันมา โดยการปฏิบัติตามปฏิปทาขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา

เพราะเหตุใดบาลีจึงเป็นภาษาสร้างศาสนทายาทที่ดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

ประการที่ 1 พระธรรมวินัยขององค์พระศาสดาบันทึกเป็นภาษาบาลี

โย โว อานนท มยา ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญญตโต โส โว มมจฺเจยน สตถา ตุก่อน อานนท ธรรมและวินัยอันใดที่เราตถาคตแสดงแล้ว และบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย เมื่อเราตถาคตล่วงลับไปแล้ว (มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น ชาวพุทธจึงถือเอาพระธรรมวินัยเป็นเสมือนตัวแทนพระศาสดา แต่เนื่องจากพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้สมัยยังทรงพระชนม์ชีพอยู่นั้นไม่ได้รับการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรจึงเป็นไปได้ที่พระธรรมวินัยบางส่วนจะสูญหายไปภายหลังปริณิพพานของพระพุทธเจ้าถ้าไม่มีมาตรการเก็บรักษาที่ดี จึงเกิดการทำสังคายนาขึ้นถือเป็นการดำเนินการในการเก็บรักษาพระธรรมวินัย เรียกว่า พระไตรปิฎก ในสมัยนั้นยังไม่มีจารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษร การเก็บบันทึกพระไตรปิฎกต้องอาศัยความจำเป็นเครื่องมือสำคัญ อาจารย์ท่องจำพระไตรปิฎกแล้วบอกปากเปล่าแก่ศิษย์ซึ่งจะต้องรับภาระท่องจำกันต่อไป และเมื่อท่องจำได้ก็มาสวดซ้ำซ้อมพร้อมกัน ทำให้เกิดประเพณีสวดมนต์ การท่องจำและการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาเช่นนี้ เรียกว่า การศึกษาระบบ มุขปาฐะ หมายถึง การเรียนโดยอาศัยคำบอกเล่าจากปากของอาจารย์ พระไตรปิฎกถูกเก็บรักษาและถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาด้วยระบบการศึกษาแบบมุขปาฐะนี้จนกระทั่งได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในการสังคายนาครั้งที่ 4 ซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศลังกาใน พ.ศ. 450 ภาษาที่บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่า ภาษาบาลี บาลี แปลว่า “ภาษาที่รักษาพระพุทธพจน์” สันนิษฐานว่าบาลีเป็นภาษาที่ใช้พูดกันในแคว้นมคธในครั้งพุทธกาล เมื่อมีการจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นครั้งแรก ท่านใช้อักษรสิงหลเขียนภาษาบาลีของพระไตรปิฎกประเทศอื่น ๆ ก็ได้จารึกภาษาบาลีลงในใบลานโดยใช้อักษรของประเทศนั้น ในปัจจุบันเมื่อการพิมพ์หนังสือเจริญขึ้น พระไตรปิฎกถูกจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มหนังสือทำให้มีพระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ เช่น ฉบับอักษรสิงหลของลังกา แบบอักษรเทวนาครีของอินเดีย ฉบับอักษรของรพม่า ฉบับอักษรไทย และแบบอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์ที่อังกฤษ (พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ม.ป.ป)

สรุปได้ว่า ไตรปิฎก แปลว่า สามคัมภีร์ หมายความว่า พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้นั้นแบ่งออกเป็น 3 ปิฎก หรือคัมภีร์ นั่นคือ พระวินัยปิฎก ว่าด้วยศีล หรือวินัย กฎระเบียบของภิกษุ ภิกษุณี เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ มี 21,000 พระธรรมขันธ์ พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระธรรมเทศนาทั่วไป ตัวอย่าง หรือนิทาน ประวัติศาสตร์ ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน และทรงสนทนากับบุคคลทั้งหลายอันเกี่ยวกับชาดกต่าง ๆ ที่ทรงสั่งสอนทรงเปรียบเทียบเป็นอุปมาอุปไมย มี 21,000 พระธรรมขันธ์ และพระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยหลักธรรมล้วน ๆ ที่เป็นแก่นเป็นปรมัตถ์เน้นหนักในเรื่องจิตวิทยา และอภิปรายมี 42,000 พระธรรมขันธ์ รวมเป็น 84,000 พระธรรมขันธ์ เรียกว่า “ธรรมวินัย” การมีบุคคลที่ทรงภูมิรู้ทางด้านภาษาบาลีจะช่วยเผยแผ่พระพุทธพจน์ขององค์พระศาสดาได้ถูกหลัก และถูกต้องตามพระคัมภีร์ทั้ง 3 ปิฎก พระพุทธศาสนาก็จะมั่นคงเจริญไพบูลย์ต่อไป

ประการที่ 2 การศึกษาภาษาบาลีเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

เมื่อไม่มีคนเรียนไม่มีคนสืบทอดนั้น คือ ความล่มสลายของศาสนาใน 100 คน เอาใน 100 คน ก็แล้วกันเราจะมองเห็นง่ายคนที่ประสบความสำเร็จด้านภาษาบาลีถึงเปรียญธรรมสามประโยคมีประมาณ 70 คน ๆ ที่จะสำเร็จเปรียญธรรมหกประโยคอาจจะมีประมาณ 50 คน ๆ

ที่จบเปรียญธรรมเก้าประโยคอาจจะมีประมาณ 10 คน เพราะฉะนั้นการเรียนของพระจึงไม่เหมือนทางโลกข้อแตกต่างที่ไม่เหมือนทางโลก คือ เป้าหมายหนึ่งคือเป้าหมายทางโลกเรียนเพื่อให้มันจบตามขั้นนั้น ๆ แล้วก็ไปเรียนต่อส่วนเป้าหมายของพระไม่ใช่ให้จบในขั้นนั้น ๆ แต่ให้สอบได้ในขั้นนั้น ๆ พระภิกษุ สามเณร มีสอบได้กับสอบตกเท่านั้นโยมมีสอบได้อย่างเดียวสอบตกไม่มีเพราะฉะนั้นทำยังไงก็ได้ให้เด็กสอบผ่านแต่ของพระหากคุณไม่มีความสามารถคุณก็ต้องสอบตกต้องยอมรับสภาพตัวเองอันนี้บางคนอาจจะมองว่าเป็นความสูญเสียเปล่าทางการศึกษา เพราะมันเสียเวลาแต่ในทำนองเดียวกันเรามองกลับไปถึงวัตถุประสงค์ของพระ เราต้องการให้พระภิกษุ สามเณร เหล่านั้นมาสืบทอดศาสนาทุกยุคทุกสมัยต้องเรียนบาลีเพราะอะไรถึงต้องเรียนบาลีไม่จำเป็นต้องเป็น พ.ศ. 2567 ทุกยุคทุกสมัยต้องเรียนบาลีเพราะบาลีนั้นเป็นภาษาที่เขียนพระธรรมวินัยพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ๆ ได้ฝากพระธรรมกับพระวินัยไว้เป็นตัวแทนของพระองค์เมื่อก่อนปริณิพพานไม่ได้ฝากคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แทนศาสนาฝากพระธรรมวินัยเป็นผู้แทนพระศาสนาเพราะฉะนั้นคนที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระวินัย หรือสอนถูกต้องตามพระวินัยต้องเรียนพระธรรมวินัยผ่านภาษาบาลีเพราะการส่งคายนาก็คือการร้อยกรองพระธรรมวินัยนั้นใช้ภาษาบาลีเป็นหลักใช้ภาษาบาลีฉะนั้นเมื่อใช้ภาษาบาลีคนจะรู้พระธรรมวินัยได้ต้องเรียนภาษาบาลีจึงมีความจำเป็นทุกยุคทุกสมัย การเรียนภาษาบาลีนั้น เป็นการสืบทอด สืบสาน และสืบต่อปณิธานของพระพุทธเจ้านำธรรมะนำวินัยไปสู่มหาชนเป็นหน้าที่ของพระเพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่ของพระ ๆ จะต้องศึกษาเล่าเรียนเพียรปฏิบัติด้วยตนเองแล้วก็เผยแผ่พระพุทธศาสนาพระศาสนาจะอยู่มั่นคงไม่ได้เลยถ้าไม่มีในประเด็น ดังนี้ 1) การศึกษาพระธรรมวินัยที่ชัดเจน 2) เรียนรู้พระธรรมวินัยไม่ชัดเจนไม่ปฏิบัติไม่นำพระธรรมวินัยมาปฏิบัติ 3) ไม่นำพระวินัยมาพิจารณาให้ถ่องแท้และเผยแผ่พระธรรมวินัยแก่ผู้อื่น

เพราะฉะนั้นการเผยแผ่ที่ถูกต้องย่อมมาจากการเรียนที่ถูกต้องทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาแล้วจนถึง พ.ศ. 2567 ก็ต้องเรียน และอีกพันปีต้องเรียนเหมือนกันโดยปกติการเรียนพระธรรมวินัยนั้นเรียนตามวัดบ้าง เรียนด้วยตนเองบ้าง ปัจจุบันนี้มีการเรียนทั้งรูปแบบ online และ onsite ก็คือตามสำนักเรียนต่าง ๆ จะมีเป็นสำนักเรียนวัดบางวัดท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นสำนักเรียนก็มีการเรียน การสอนภาษาบาลีเป็นกิจลักษณะมีพระภิกษุสามเณรเรียนและมีคฤหัสถ์ไปเรียนในปัจจุบันด้วยซึ่งใช้หลักสูตรเดียวกันส่วนผู้เรียนที่สุดแต่ละวัด ซึ่งบางวัดก็มีจำนวนน้อยบางวัดก็มีจำนวนเยอะบางวัดก็มีจำนวนปานกลาง เช่น วัดโมลีโลกยารามมีผู้เรียนประมาณ 300 ถึง 400 รูป ภาษาบาลีนั้นเรียนเป็นขั้น ๆ ที่เรียกว่า onsite ก็เฉพาะสำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามได้เปิดการเรียนทาง online อุปกรณ์การเรียนทาง online และสอนทาง online ด้วยตั้งแต่ชั้นประโยคหนึ่งสองจนถึงชั้นประโยค ป.ธ.6 ซึ่งในปี พ.ศ. 2567 คาดว่าจะเปิดถึงชั้นประโยค ป.ธ.9 กล่าวคือการเรียน online และ onsite และที่มีจำนวนมากก็เพราะว่าผู้เรียนมาศึกษาเป็นจำนวนมาก หมายถึง พระภิกษุ สามเณร และญาติโยม สำหรับพระภิกษุสามเณร นี้มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 2 ประการ คือ 1) ต้องการเรียนรู้พระพุทธพจน์ คือ พระธรรม

วินัยเพื่อที่จะพัฒนาตนเอง และเพื่อที่จะเผยแผ่แก่คนอื่น 2) เรียนเพื่อพัฒนาวิถียุทธศาสตร์ของตนเอง กล่าวคือขั้นต่าง ๆ การสอบได้บาลีขั้นต่าง ๆ เป็นการเพิ่มวิถียุทธศาสตร์ในปัจจุบันเรามีพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ได้กำหนดวิถียุทธศาสตร์ อาทิ เปรียญธรรม 3 ประโยค มีวิถียุทธศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เปรียญธรรม 9 ประโยค มีวิถียุทธศาสตร์ชั้นปริญญาตรี ดังนั้น จึงเป็นการพัฒนาวิถียุทธศาสตร์สามารถไปเรียนต่อในทางโลกก็ได้พัฒนาวิถียุทธศาสตร์ไปเรื่อย ๆ จนถึงปริญญาเอก และสามารถเรียนได้ทุกมหาวิทยาลัย เป้าหมายของการเรียนบาลีดังที่ได้ปรารภไปแล้วประกอบด้วย 1) เพื่อเรียนรู้สืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้า 2) เพื่อทรงจำกล่าวบอกพระพุทธพจน์นั้นแก่บุคคลทั่วไป 3) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการเรียนที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง คือ การฝึกคน หรือเรียกว่าฝึกบารมีแล้วกันการเรียนพระบาลีเป็นการสร้างบารมีอย่างน้อย 4 บารมี ๆ ที่ 1 คือ อธิษฐานบารมี คือ ความตั้งใจคนไม่ตั้งใจไม่สามารถจะเรียนบาลีได้เพราะมีความตั้งใจเราเรียกว่ากุศลฉันทะ หรือกัตตุกเมตตามันหะ มีความตั้งใจเสียก่อน และทำให้สำเร็จด้วยคำว่าอธิษฐานวันนี้ คำว่า อธิษฐาน คืออะไร อธิษฐาน คือ ความตั้งใจมั่นที่จะทำอะไรตั้งใจที่จะได้ ส่วนใหญ่อธิษฐานเพื่อตั้งใจอยากจะได้ เช่น อยากได้ยศ ตำแหน่ง เงินทอง รถใหม่ บ้านใหม่หรือได้อะไรต่าง ๆ แต่ความจริงแล้วอธิษฐาน หมายถึงตั้งใจที่จะทำเหมือนกับเราสตาร์ทที่จะทำ คือ บารมีอย่างที่ 1 บารมีอย่างที่ 2 ที่จะทำให้สำเร็จคือ วิริยะบารมีมีความตั้งใจมาเรียนภาษาบาลีไม่มีความพากเพียรพยายามไม่มีความขยันหมั่นเพียรไม่ประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้นวิริยะบารมีจึงต้องทำอย่างต่อเนื่อง และบารมีอย่างที่ 3 ที่จะสนับสนุนความเพียรต่อเนื่อง คือ ขันติบารมี ความอดทน ๆ นั้นเป็นธรรมที่ประคับประคองให้ความพากเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่ขยันชั่วครั้งชั่วคราวจบต้องขยันอย่างต่อเนื่องจึงจะประสบความสำเร็จ บารมีอย่างที่ 4 ปัญญาบารมีผู้ที่เรียนบาลีให้ประสบความสำเร็จเป็นมหาเปรียญไม่ใช่ปัญญาน้อยปัญญาต้องมีพอสมควรอาจจะมีไม่มาก แต่ว่าเมื่อเราทำบ่อย ๆ เมื่อเราพัฒนางานบ่อย ๆ ความรู้มันเกิดขึ้นเองเพราะว่าความรู้มันมันเกิดจากหลายแหล่ง เช่น การฟัง การคิดพิจารณา และการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง แม้เราสมองไม่ดีเรียนก็ไม่ค่อยเก่งแต่เราทำบ่อย ๆ พิจารณาบ่อย ๆ เขียนบ่อย ๆ ท่องบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญขึ้นมาเองบารมี 4 ประการนี้เป็นแนวทางของการพัฒนานักปกครองผู้ที่จะไปเป็นนักปกครองถ้าผ่านกระบวนการการเรียนการสอนภาษาบาลีมีความรักแบบนี้ไหนเลยจะเป็นนักปกครองที่ดีไม่ได้ต้องเป็นนักปกครองที่ดีได้เพราะเขาเพียบพร้อมด้วยความตั้งใจเพียบพร้อมด้วยความอดทนเพียบพร้อมด้วยความขยันหมั่นงานสำเร็จ เพราะฉะนั้นภาษาบาลีจึงเป็นเป้าหมายสำคัญ คือ การรักษาพระพุทธศาสนา และเป้าหมายที่อยู่เบื้องหลัง คือ การสร้างคนให้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นสิ่งที่อาตมาเป็นกังวลเมื่อเวลาผ่านไป 10 ถึง 20 ปีจำนวนพระภิกษุ สามเณร มีอัตราลดลงไปจากเดิมจึงได้พยายามบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อสร้างคนมาศึกษาภาษาบาลีเพื่อให้เกิดการศึกษาภาษาบาลีคงอยู่ และเพื่อให้มีผู้เรียนเมื่อไม่มี

ผู้เรียน หมายถึง ไม่มีผู้ที่จะสืบทอดพระพุทธศาสนา คือ ความล่มสลายของศาสนา (พระธรรมราชาวัตร (สุทัศน์ วรทสสี), 2567)

สรุปได้ว่า การศึกษาภาษาบาลีมีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการสร้างศาสนทายาท คือ บุคคล กล่าวคือ พระภิกษุ สามเณร หรือญาติโยม ผู้มีภูมิรู้ ภูมิธรรม และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาบาลีตามคำสัมภาษณ์ของพระเดชพระคุณฯ จะเห็นได้ว่าสถิติผู้สอบได้ชั้นเปรียญธรรม 9 ประโยค มีทุกปีการมีบุคคลที่ยังสนใจศึกษาเล่าเรียนพระบาลีจึงทำให้พระพุทธศาสนามีความสภาพมั่นคงต่อไป

สรุป

หลักสูตรการศึกษาภาษาบาลีในฐานะเครื่องมือสำคัญสำหรับสร้างศาสนทายาทและการดำรงเรียนภาษาบาลีหรือที่รู้จักกันในชื่อ "ภาษามาคธี" ภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้ในการเผยแผ่คำสอน และพุทธศาสนิกชนเชื่อกันว่าเป็นผลสำเร็จของพระไตรปิฎกที่ถูกจารึกเมื่อครั้งปฐมสังคายนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคำสอนของพุทธศาสนา การศึกษาภาษาบาลีในประเทศไทยมีการควบคุมอย่างเป็นระบบ โดยมีสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงดูแลควบคุมเป็นประจำทุกปี ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาบาลีที่มีความรู้และทักษะ หรือความเชี่ยวชาญในหลักภาษาศาสตร์ การศึกษาภาษาบาลีมีพื้นฐานเกี่ยวกับปัญญา คุณธรรมของผู้ที่จะศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้บาลียังเปิดโอกาสทางวิชาการโดยสามารถต่อยอดระดับปริญญาในสาขาการศึกษาได้ทั้งในและต่างประเทศ บาลีจึงเป็นภาษาที่มีส่วนสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ภาษาบาลีเปรียบประดุจดังเลือดในร่างกาย เลือดของพระพุทธศาสนา คือ ภาษาบาลี ถ้าพระพุทธศาสนาขาดซึ่งภาษาบาลี หรือชาวพุทธไม่รู้ภาษาบาลีดีเพียงพอก็ยากที่พระพุทธศาสนาจะอยู่ต่อไปได้ บาลีจึงไม่ใช่เพียงผลทางวิชาการที่เป็นระบบควบคุมในการสร้างศาสนทายาทเท่านั้น แต่ความมั่นคงของบาลีถือเป็นภาษาที่มีพลังในการสื่อสารธรรมะ และช่วยให้พระพุทธศาสนายังคงยึดมั่นในสังคมไทย การเรียนรู้และการศึกษาภาษาบาลีเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยรักษาอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวและดำรงอยู่คู่กับประเทศชาติ

ดังนั้น ภาษาบาลี คือ การรักษาพระพุทธศาสนา เหตุที่กล่าวเช่นนี้สมดังคำบาลีที่ว่า “พุทธวจน ปาเลตติ ปาลี” แปลว่า “ภาษาใด ย่อมรักษาไว้ ซึ่งพระพุทธพจน์ เหตุนั้น ภาษานั้นชื่อว่า บาลี ฯ” จึงแปลว่า ภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระศาสดา กล่าวคือพระธรรมวินัยที่จารึกไว้ในพระไตรปิฎกปรากฏเป็นภาษาบาลี และการสร้างศาสนทายาทที่ศึกษาเล่าเรียนพระบาลีเพื่อสั่งสอน ชี้แนะ พระสัทธรรมขององค์พระศาสดาให้เป็นไปได้อย่างถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อนจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาหลักภาษาบาลี เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาคัมภีร์ต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: ศุภสมาคมประชาชาติ.
- กองพุทธศาสนศึกษา. (2564). ประวัติการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤษภาคม 2567 จาก <https://deb.onab.go.th/th/content/page/index/id/6116>
- บัญชายุทธ นาคมจลินท์ และคณะ. (2557). แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา. วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 3(1), 137-156.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2531). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ วรทสฺสี). (2567). เรียน (ทำไม) ภาษาบาลี. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=LD9q9kQub9g>
- พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน. 2534. ประวัติภาษาบาลีความเป็นมาและที่สัมพันธ์กับภาษาปรากฤตและสันสกฤต (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: มุลินิมิตามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พระสุธีวรญาณ. (2565). เกียรติคุณการศึกษาพระบาลี. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.dailynews.co.th/news/819680/>
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (ม.ป.ป). ความเป็นมาของพระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤษภาคม 2567 จาก http://oldweb.mcu.ac.th/mcutrai/menu1/menu1_1.htm
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10 (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิจิตร สมบัติบริบูรณ์. (ม.ป.ป). ประวัติย่อการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกภาษาบาลี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.navedu.navy.mi.th/parien9phayok/index_vijit_his.html
- สุทธิพงศ์ เสมสูงเนิน. (18 ธันวาคม 2567). ความหมายศาสนทายาท. (ธนา คำวงษา, ผู้สัมภาษณ์) อบรม สันภิบาล และชาญชัย ศรีไสยเพชร. (2522). พื้นฐานการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.